

▼ Schemat interpretacji obrazu/rysunku

1 Etap pierwszy: zapoznanie się z dziełem

- Uważnie obejrzy obraz (jeśli masz taką możliwość) lub jego reprodukcję (warto sięgnąć do kilku reprodukcji tego samego dzieła), oglądaj go z bliska i z oddalenia, a w przypadku reprodukcji – w różnym świetle; poświęć na zapoznanie się z nim odpowiednią ilość czasu.
- „Podдай się” atmosferze dzieła, ulegnij jego urokowi, tylko w ten sposób doznasz wrażenia estetycznego, pamiętaj, aby wykonywanie ćwiczeń interpretacyjnych nie odebrało ci przyjemności oglądania obrazów.

2 Etap drugi: rozumienie treści

- Zanotuj i odpowiedz na pytania: jak rozumiem ten obraz (rysunek, grafikę), jak oddziałuje na mnie?
- Zapisz swoje pierwsze rozumienie dzieła, wstępna(e) hipoteza(y) interpretacyjną(e).
- Które elementy obrazu (rysunku, grafiki) wydają ci się najważniejsze, dominujące?
- Co jest tematem dzieła?

3 Etap trzeci: analiza

- Zbadaj stronę formalną obrazu (malarzkie środki wyrazu).
- Zaznacz wszelkie osobliwości, nazwij je i skomentuj.

Przydatne pytania i polecenia, które możesz wykorzystać na tym etapie:

- Określ format dzieła, a także materiał i technikę, w jakiej zostało ono namalowane lub narysowane.
- Zanalizuj **kompozycję**:
  - a) czy malarz zastosował w swoim dziele jakąś zasadę kompozycyjną (np. kontrast)?
  - b) z jakim rodzajem kompozycji mamy tu do czynienia – z kompozycją uporządkowaną czy chaotyczną?
  - c) statyczną czy dynamiczną?
  - d) otwartą czy zamkniętą?
  - e) czy artysta zastosował tu układ bezśrodkowy czy układ z dominantą?
  - f) jeśli mamy do czynienia z tym drugim rodzajem, określ dominantę kompozycyjną obrazu (np. szczegół, postać, barwną plamę, światło, układ elementów, linii) i omów jej znaczenie dla całości dzieła;
  - d) czy w kompozycji obrazu można zauważyć jakiś rytm (powtarzanie się elementów identycznych lub podobnych), a jeśli tak, to jaką funkcję spełnia on w obrazie?
- Zanalizuj **perspektywę**:
  - a) jaki sposób przedstawienia układów przestrzennych na płaszczyźnie zastosował artysta (np. perspektywa linearna, odwrócona, powietrzna, barwna, deformacja, skrót perspektywiczny, tricki optyczne, przestrzeń kubistyczna);
  - b) ustal oraz przedstaw pierwszy, drugi oraz dalszy plan; określ i nazwij postacie/przedmioty/elementy przyrody, które znajdują się na każdym planie;
  - c) zwróć uwagę na tło, postacie lub przedmioty oraz ich wzajemne relacje;
  - d) wytłumacz gesty, ruchy i uczucia postaci (jeśli takowe znajdują się na obrazie);
  - e) odpowiedz, jaki jest wzajemny stosunek między tym, co w obrazie szczegółowe (gest, przedmiot, kształt), a tym, co ogólne;
- Określ **kolorystykę** obrazu:
  - a) jakie kolory dominują?

- b) czy autor podkreśla przestrzenną wartość koloru?
  - c) czy stosuje barwy ze względu na ich emocjonalny charakter?
  - d) czy kolory są monochromatyczne czy kontrastowe?
  - e) zastanów się, jakie znaczenie ma kolorystyka dla przedstawionego tematu?
- Omów rolę **światła i cienia**:
    - a) czy artysta zastosował silne czy słabe kontrasty walorowe?
    - b) jaka jest relacja między walorami a barwą?
    - c) ustal źródło światła; pokaż, jak malarz wykorzystuje je do pokazania twarzy, wnętrza, pejzażu;
    - d) w jaki sposób światło wpływa na technikę malarską?
  - Określ rodzaj **linii** dominującej w dziele:
    - a) czy linia służy tu tylko rozgraniczeniu kształtów, czy jest także wyrazem ekspresji?
    - b) czy malarz zastosował tu linię charakterystyczną dla większości swoich dzieł, a jeśli tak, to co ją wyróżnia?
    - c) czy autor wprowadził do swojego dzieła **symbole** (przedmioty, postaci, gesty), jeśli tak, wyjaśnij ich znaczenie.
  - Sięgnij ponownie do informacji na temat powstania dzieła i odpowiedz na pytanie: czy użyte przez malarza środki techniczne są typowe dla epoki, w której tworzył? A może istnieją jakieś odstępstwa?
  - Jakie znaczenie ma tytuł obrazu dla zrozumienia jego sensu? Czy został on nadany przez samego malarza czy też przez inne osoby, np. historyków sztuki?

4 Etap czwarty: interpretacja

- Powiąż warstwę techniczną dzieła z jego warstwą treściową.
- Sprawdź poprawność swojej pierwszej tezy interpretacyjnej.
- Dokonaj rewizji pierwotnego rozumienia dzieła.
- Rozpatrz dzieło w odpowiednich kontekstach (np. historii sztuki, biografii, filozofii sztuki).
- Określ związek między autorem, obrazem i odbiorcą: jak może lub powinno być rozumiane dzieło?

5 Etap piąty: zakończenie – interpretacja uogólniająca i zajęcie stanowiska

- Przedstaw, wynikającą z całości rozważań, ostateczną tezę interpretacyjną.
- Poszczególne aspekty, którymi zajmowałeś się do tej pory, oceń z własnego punktu widzenia.
- Określ swój osobisty stosunek do obrazu.

▼ Schemat interpretacji porównawczej obrazu i wiersza

1 Etap pierwszy: znajdowanie podobieństw

- Zastanów się, co łączy wybrany obraz i wiersz.
- Znajdź i wypisz wszystkie punkty wspólne/podobieństwa pomiędzy tymi dziełami.
- Czy wiersz jest opisem obrazu (ekfrazą) czy poetycką interpretacją?
- Które elementy dzieła plastycznego znalazły swoje odzwierciedlenie w wierszu:
  - tytuł?
  - kompozycja?
  - perspektywa?
  - kolorystyka?
  - światłocień?
  - linia?
  - symbolika?
  - tematyka?

2 Etap drugi: dokonanie przekładu z języka malarskiego na poezję

- W jaki sposób, za pomocą jakich środków poetyckich poeta opisuje obraz?
- Jaką rolę odgrywają:
  - metafory,
  - porównania,
  - epitety,
  - inne środki poetyckie?

3 Etap trzeci: problematyka naddana przez poetę

- Czy jedynym zamierzeniem autora wiersza był opis dzieła sztuki?
- Czy poeta porusza tu jakąś własną problematykę, a jeśli tak, to czy jest ona bezpośrednio związana z obrazem?
- Zastanów się (choć będzie to tylko spekulacja), co mogło być powodem napisania tego wiersza? Weź pod uwagę czas powstania obu dzieł.

4 Etap czwarty: relacja między wierszem a obrazem

- W jaki sposób dzieła korespondują ze sobą?
- Czy możliwa jest interpretacja wiersza bez znajomości obrazu/rysunku?

5 Etap piąty: podsumowanie i ocena

- Czy transpozycja dzieła malarskiego na język poezji okazała się udana?
- Czy zastosowane środki poetyckie zostały przez poetę trafnie dobrane?
- Czy wiersz pozwolił ci w ujrzeć w nowym świetle dzieło plastyczne lub osobę malarza?
- Czy pobudził twoją wyobraźnię?
- Czy sposób odbierania lub odczuwania dzieła malarskiego przez poetę był ci bliski?
- Czy wiersz (proza artystyczna) i obraz (rysunek) powiedziały coś ważnego o człowieku lub podjęły inny istotny temat?
- Czy dzieła zainspirowały cię do własnych przemyśleń?
- Które dzieło – obraz czy wiersz – było dla ciebie ważniejsze i dlaczego?
- Czy czas powstania dzieła (odległość czasowa między artystą a czytelnikami/publicznością) ma znaczenie dla jego odbioru?

Malarskie środki wyrazu i najważniejsze pojęcia związane z plastyką

Akrylowe farby – farby wytworzone ze sztucznej akrylowej żywicy, wysychające szybciej niż olejne.

Akwarela

- 1) farba wodna, której spoiwem jest klej z gum roślinnych, rozrabia się ją wodą i nanosi laserunkowo, w taki sposób, że prześwituje spod niej białe podłoże;
- 2) technika malowania tą farbą;
- 3) obraz malowany farbami akwarelowymi lub innymi technikami (np. tuszem) i laserowany farbą akrylową.

Alla prima (wł. od razu) – sposób malowania (szczególnie w technice olejnej), spontaniczny, jednorazowy, szybki, bez podmalówek i laserunków.

Autoportret – wizerunek, w którym artysta przedstawia samego siebie.

Barwniki (laki) – substancje organiczne, które w odróżnieniu od pigmentów są rozpuszczalne, nadają warstwie barwnej przejrzyste zabarwienie o różnej intensywności.

Blejtram (krosno, podramnik) – specjalnie skonstruowana rama, na której naciąga się płótno, stanowiące podłoże malowidła.

Chiaroscuro (wł. jasny/ciemny) – termin używany na określenie światłocienia, czyli malowania światła w cieniu, co pozwala ujawnić kształty nawet bardzo ciemnych przedmiotów; jednym z największych mistrzów tej techniki był Rembrandt.

Chłodne lub **ciepłe tony** – optyczny efekt (wrażenie), które sugeruje „temperaturę” koloru; w obrębie tej samej barwy mogą być odcienie chłodne lub zimne.

Dopełniające kolory (uzupełniające) – kolory powstałe z połączenia dwóch z trzech kolorów podstawowych. Uzyskany w ten sposób kolor jest uzupełniający wobec trzeciego z nich, np. zieleń (stworzona z kolorów podstawowych: żółtego i niebieskiego) jest kolorem uzupełniającym wobec czerwonego.

Drzeworyt

- 1) technika graficzna, w której matryca jest drewnianą deską, nanosi się na nią rysunek, a następnie przy pomocy specjalnych narzędzi wycina tło, które na odbitce będzie białe, pozostawione wypukłe miejsca będą natomiast drukowały, matrycę pokrywa się farbą drukarską i odbija na papierze;
- 2) odbitka uzyskana tą techniką.

En face (franc. z przodu) – przedstawienie postaci ludzkiej na wprost widza, frontalnie.

En trois quarts (franc. w trzech czwartych) – przedstawienie postaci ludzkiej obróconej w trzech czwartych do widza, widzianej z ukosa.

Faktura malarska – cecha powierzchni malowidła, zależna od sposobu kładzenia farby i struktury podobrazia; wyróżniamy fakturę np. gładką lub chropawą.

Fresk (wł. *fresco* – świeży) – technika malowania na mokrym, świeżo narzuconym tynku wapiennym za pomocą pigmentów rozprawdzanych wodą wapienną.

Grafika – jedna ze sztuk plastycznych, w której oryginalnym dziełem jest odbitka z matrycy.

Gwaz

- 1) kryjąca farba wodna, silnie skoncentrowana zawieszona pigmentu związana spoiwami rozpuszczanymi w wodzie;
- 2) technika malowania tym rodzajem farby.

Impasto (wł. gniecie, mieszanina) – wypukłe nanieżenie farby pędzlem lub szpachlą dla oddania efektów światła lub/i wzbogacenia faktury obrazu.

Kompozycja

- 1) dzieło sztuk plastycznych np. obraz;
- 2) układ wszystkich elementów tworzących dzieło, sposób powiązania ich w całość. Przykładowe kompozycje stosowane w sztukach plastycznych to:
  - a) **otwarta** – ramy kompozycji przecinają obiekty w ten sposób, że dostrzegamy tylko ich fragmenty, co sprawia wrażenie, że istnieje ich kontynuacja poza samą kompozycją.
  - b) **zamknięta** – wszystkie elementy mieszczą się na obrazie, oglądający nie odnosi wrażenia jakoby kompozycja miała ciąg dalszy poza jej granicami (jak w przypadku kompozycji otwartej).
  - c) **statyczna** – dominują elementy/linie pionowe i poziome, brak ukośnych (ponieważ wszelkie odchylenia od pionu są postrzegane przez oko ludzkie, jako ruch); taki układ elementów daje wrażenie spokoju i równowagi.
  - d) **dynamiczna** – przewaga elementów ukośnych, które w płaszczyźnie postrzegane są jako ruchome.
  - e) **diagonalna** – elementy lub linia biegnąca skośnie.
  - f) **horyzontalna** – rozkład elementów w obrazie wzdłuż jednej poziomej linii.
  - g) **wertykalna** – przewaga elementów, linii pionowych.
  - h) **centralna** – kierująca/skupiająca wzrok oglądającego w centralnej części obrazu.
  - i) **hieratyczna** – uporządkowany układ, np. bohaterów w scenie wg ich rangi, ważności itp.
  - j) **intencjonalna** – rozmieszczenie elementów i ich zróżnicowane akcentowanie (np. mocnym punktowym światłem), tak, aby wzrok osoby oglądającej obraz podążał wg założeń malarza.
  - k) **rytmiczna** – układ powtarzających się linii, kształtów, barw lub tonów.
  - l) **symetryczna** – zrównoważony układ form, mas i płaszczyzn barwnych po obu stronach osi symetrii w dziele.

Kontrapost (wł. *contrapposto* – przeciwieństwo) – sposób ustawienia postaci: ciężar ciała opiera się na jednej nodze, druga jest odciążona i lekko wspiera się na ziemi, tułów przechylony w inną stronę niż reszta ciała.

Kontur – zarys kształtu przedmiotu lub postaci, oddzielający jedną płaszczyznę od drugiej.

Kryjące farby – farby całkowicie przestaniające podkład, na który je naniesiono, w odróżnieniu od farb laserunkowych.

Laserowanie – przezroczysta warstwa farby nakładana przed lub po położeniu koloru, która powoduje jego niewielką zmianę.

Miedzioryt – technika graficzna druku wklęsłego; polega na ryciu rysunku stalowym rylcem na płycie miedzianej, wtarcie farby w wyżłobienia i odbiciu rysunku na pergaminie, płótnie lub papierze.

Modelowanie – przedstawienie trójwymiarowej formy, osiągnięte poprzez pokazanie padającego światła i cienia, które „modeluje” obiekt.

Monochromatyzm – jednobarwność, operowanie tylko jedną barwą w kilku odcieniach lub zastosowanie wąskiej gamy barwnej w celu uzyskania jednolitego tonu całego malowidła.

Nasylenie koloru – stopień intensywności albo żywości odcienia koloru; pełne nasycenie to nieobecność bieleli lub neutralizujących czy przytłumiających elementów. W malarstwie olejnym pełne nasycenie często oznacza intensywność koloru prosto z tubki. Natomiast kolor nienasycony zbliża się do neutralnej bladej szarości.

Olejne malarstwo – technika malarska, w której pigment jest rozpuszczony za pomocą oleju lnianego (rzadziej orzechowego lub makowego); podłożem malowidła jest najczęściej płótno lub drewno. Wyróżnia się dwa sposoby malowania:

- 1) warstwowy – na zaprawę kładzie się podmalówkę, a na nią wielowarstwowo nakład barwny;
- 2) → **alla prima**.

Paleta

- 1) płyta drewniana, plastikowa lub tekturowa, na której miesza się farbę;
- 2) gama barw występująca w konkretnym dziele lub charakterystyczna dla całej twórczości danego artysty.

Pastel – technika rysowania pastelami, czyli miękkimi i kruchymi pałeczkami wykonanymi ze sproszkowanego pigmentu i wypełniacza w postaci kredy, glinki

lub gipsu, dającymi miękką, łagodną kreskę o przytłumionej intensywności. Nazwa pochodzi z języka włoskiego (*pasta* – ciasto) i odnosi się do barwnej pasty, którą stanowią pastele zanim się je uformuje w pałeczki i wysuszy.

Pigment – sucha, sproszkowana substancja barwiąca, nierozpuszczalna, która po zmieszaniu ze spoiwem (olejem) daje farbę; od pigmentu zależy odcień farby i siła krycia.

Wybrane nazwy pigmentów i barwników używanych w malarstwie		
	nazwa	kolor/wygląd
pigmenty białe, np.	biel cynkowa	światlisty biały
	żółcień kadmowa	zależnie od warunków sporządzenia waha się od jasnego światlistego żółtego do nasyczonego oranżu
pigmenty żółte i oranże, np.	ugier (ochra)	zależnie od warunków sporządzenia waha się od czystej czerwieni do czerwieni wpadającej w brąz
	cynober	jaskrawy czerwony
pigmenty czerwone, np.	róż indyjski	czerwony o chłodnym fiołkowym odcieniu
	błękit pruski (inaczej błękit paryski, berliński lub mi- lori)	ciemny niebieski z odcieniem brązowym
pigmenty błękitne, np.	ultramaryna błękitna	błękitny o ciepłym, głębokim odcieniu
	fiolet kobaltowy ciemny	ciepły, ciemnofioletowy
pigmenty fioletowe, np.	fiolet manganowy	intensywnie fioletowy
	zieleń szmaragdowa (zieleń Guineta)	przejrzysty zielony o głębokim, chłodnym tonie
pigmenty zielone, np.	zieleń górską (malachit)	chłodny zielony z szarym odcieniem
	umbra naturalna	jasnobrunatny
pigmenty brązowe, np.	siena palona	intensywny ceglástico-brązowy
	czern słoniowa (kostna)	czarny o czystym głębokim odcieniu

Perspektywa – nauka o graficznym przedstawianiu efektu zwiększającej się odległości, a także umiejętność ukazywania trójwymiarowych przedmiotów na płaszczyźnie, zgodnie z prawami widzenia. W malarstwie wyróżniamy następujące perspektywy:

- 1) **linearna (zbieżna, geometryczna, wykreślana)** – oparta na zasadzie pozornego zmniejszania się przedmiotów w miarę ich oddalania się od oka oraz pozornej zbieżności ku horyzontowi wszelkich linii biegnących w głąb oka. Powstały w ten sposób obraz

wyróżnia się następującymi cechami: wszystkie linie równoległe do płaszczyzny obrazu pozostają równoległe wobec siebie i w obrazie, wszystkie linie prostopadłe do płaszczyzny obrazu przecinają się w „punkcie zbiegu” wyznaczonym przez prostopadłą poprowadzoną od oka do płaszczyzny obrazu, wszystkie przedmioty ulegają pomniejszeniu zgodnie z oddalaniem się ich oka od obserwatora; linia pozioma przeprowadzona przez punkt widzenia nazywa się horyzontem i stanowi tzw. miejsce geometryczne punktów zbiegu

wszystkich prostych równoległych do płaszczyzny stanowiącej „podstawę” przestrzeni przedstawianej, a więc płaszczyzny ustawionej prostopadłe do płaszczyzny obrazu. W zależności od położenia oka względem płaszczyzny obrazu wyróżnia się: **perspektywę z lotu ptaka, żabią, boczną i ukośną**;

- 2) **odwrócona** – właściwa dla ikon i malarstwa średnio-wiecznego, polega na odwróceniu zasad perspektywy zbieżnej – wykreślone wielkości zmniejszają się na pierwszym planie, tak więc ewentualnego zbiegu linii prostopadłych należy szukać przed obrazem; wielkość postaci jest uzależniona od ich znaczenia, zgodnie z obowiązującym ówczesnie światopoglądem (np. postaci świętych są większe niż sylwetki „zwykłych ludzi”);
- 3) **powietrzna** – złudzenie przestrzenności zostaje osiągnięte poprzez zmianę intensywności i „temperatury” koloru; wykorzystywano tutaj obserwacje, z których wynikało, że masy powietrza różnie zabarwiają (w zależności od usytuowania w przestrzeni i względem światła) elementy pejzażu, z dużej odległości przedmioty nie tylko maleją, ale zmieniają także kolor, wraz ze zwiększaniem się odległości tony i barwy bledną i stają się jaśniejsze, bardziej niebieskawe, a kształty przedmiotów są mniej wyraźne, jakby zamglone. Za wynalazcę perspektywy powietrznej uważa się Leonarda da Vinci.
- 4) **barwna** – wykorzystanie zjawiska optycznego, w którym złudzenie głębi jest wywołane przez różne kolory jednakowo oddalone od obserwatora, np. błękit cofa się, natomiast czerwień lub żółć wydaje się występować ku przodowi.

Płaszczyzna obrazu – płaska powierzchnia, na której powstaje obraz, pojmowana jest jak „szyba” między widzem (artystą) i sceną przedstawioną na obrazie.

Podobrazie – podłoże, które po zagruntowaniu służy do malowania; może nim być niemal każdy materiał, najczęściej: płótno, deska, ściana, papier.

Podmalówka – pierwsza warstwa malarska, naniesiona bezpośrednio na zagruntowane → **podobrazie**.

Podstawowe kolory – główne kolory widma niebieskiego, czyli czerwony, żółty i niebieski.

Portret – podobizna konkretnej osoby lub grupy osób (portret zbiorowy).

Profil perdu (franc. dosłownie: stracony profil) – przedstawienie postaci ludzkiej, której głowa jest niemal odwrócona od widza, tak że widoczny jest tylko kontur policzka, ewentualnie także nosa.

Punkt zbiegu – w → **perspektywie** pojęcie, które określa punkt na horyzoncie, ku któremu dążą wszystkie równoległe linie ze wszystkich kierunków.

Rysunek – dziedzina sztuk plastycznych, której dzieło wykonywane jest na papierze lub pergaminie, ołówkiem, kredką, węglem, tuszem, atramentem, a jego podstawowym środkiem wyrazu jest linia. Rysunek może być ostatecznym rezultatem wypowiedzi artystycznej, samodzielny dziełem sztuki lub stanowić fazę przygotowawczą np. do wykonania rzeźby lub obrazu olejnego, wtedy jest nazywany **szkicem**, schematem lub **studium kompozycyjnym**.

Sfumato (wł. *sfumare* – rozwiewać się, cieniować) – technika stosowana przez Leonarda da Vinci, która polega na miękkim modelunku, czyli przechodzeniu od światła do cienia bez „linii i granic”.

Skrót perspektywiczny – zastosowanie zasad → **perspektywy** wobec danego przedmiotu.

Struktura dzieła – wzajemny układ wszystkich elementów tworzących dzieło, całość relacji pomiędzy poszczególnymi warstwami: formalną, techniczną, tematyczną, treściową, symboliczną itp.

Symetria – powtórzenie elementów → **kompozycji** z każdej strony punktu centralnego osi.

Światłocień → **chiaroscuro**

Tempera (wł. *temperare* – rozpuszczać) – technika malarska, w której stosuje się spoiwo będące mieszaniną emulsyjną np. oleju i wody, werniksów.

Tryptyk

- 1) obraz składający się z trzech części;
- 2) kompozycja malarska lub rzeźbiarska złożona z trzech części połączonych wspólnym tematem lub wątkiem tematycznym.

„Wtórne” kolory – barwy: purpurowa, zielona i pomarańczowa, które powstały przez połączenie dwóch → **kolorów podstawowych**.

Walog (ton) – stopniowanie tonów od jasnych do ciemnych, które sugeruje trójwymiarowość i głębię.

Werniks – płynna, przezroczysta substancja żywiczna, która schnąc tworzy szybko twardniejącą powłokę; werniks jest stosowany w malarstwie do powlekania powierzchni obrazów dla ochrony przed uszkodzeniami i wpływami atmosferycznymi oraz nadania barwom połysku i głębi.
